

Economische aspecten van het monumentenbeleid

Met de piek van de uitgaven ten behoeve van de monumentenzorg aan het einde van de regeerperiode van het kabinet-Den Uyl en het diepste dal aan het einde van het daaropvolgende kabinet is het meest acute probleem van de monumentenzorg kort maar krachtig geschetst. Er is fors bezuinigd (46 %)¹⁾.

Het tweede probleem is de geweldige voorraad subsidieaanvragen, die nog niet konden worden gehonoreerd. Er is – ruw geschat – een werkvoorraad van 4 miljard gulden, waarvan zeker de helft van de opdrachtgevers morgen met de restauratie zou kunnen beginnen. Er is afgezien van de bezuinigingen een schreeuwend tekort aan financiële middelen²⁾.

Ten slotte – we nemen alleen de grootste problemen – betreft deze financiële problematiek de 40 000 monumenten van vóór 1850. De nieuwe, nog aan te wijzen, monumenten uit de periode 1850-1930, waarschijnlijk zo'n 100 000 stuks, zijn daar nog niet bij inbegrepen. Indien men aan hun restauratie een prijskaartje hangt en deze ook wil subsidiëren, dan moet de begroting die nu 100 miljoen bedraagt naar minimaal 250 miljoen. Zouden we uitgaan van de behoefte dan is 500 miljoen nodig³⁾.

De oorzaken

Een mogelijke verklaring voor de financiële problemen is de toeneming van de belangstelling voor monumenten in de jaren vijftig en zestig en een vermindering daarvan in de jaren zeventig. De meeste tekenen wijzen erop dat de populariteit van en de belangstelling voor de monumentenzorg in de jaren vijftig en zestig inderdaad zijn gegroeid. In de jaren zeventig zien we daarentegen een stabilisatie, misschien veroorzaakt door een evenwicht in de aantallen positieve geluiden aan de ene kant en kritische opmerkingen aan de andere kant.

De toegenomen kritiek op het maatschappelijk functioneren van de monumentenzorg heeft vooral betrekking op de neveneffecten van een restauratie

Op 11 maart a.s. houdt de Nationale Contactcommissie Monumentenzorg (NCM), haar traditionele studiedag in Utrecht. Gezien de gedegen voorbereiding – het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid heeft in opdracht van de NCM een onderzoek uitgevoerd – en het thema „Economische aspecten van het monumentenbeleid” belooft het dit jaar een bijzondere gebeurtenis te worden. Het feit dat niet een fragment, maar de hele problematiek wordt besproken, is een garantie voor een op zijn minst zinvolle discussie. Deze dag is aanleiding om alle zaken rond de monumentenzorg nog eens goed op een rij te zetten. We zullen het hebben over de problemen en de oorzaken en we zullen mogelijke oplossingen aangeven.

en met name de sociale gevolgen: hoge huren of verkoopprijzen, oorspronkelijke bewoners kunnen niet terugkeren, alleen het monument wordt opgeknapt, met de omgeving gebeurt niets, enz. Dit is één verklaring voor de terugval⁴⁾. Een andere verklaring zijn de sterk veranderende economische maatschappelijke omstandigheden. De grootste uitbreiding van de restauratiesubsidies heeft immers plaatsgevonden in een periode van ongekende economische groei. Een keuzeprobleem was bij een groei van de overheidsuitgaven die aanzienlijk boven die van het gemiddelde inkomen uitging, zelfs nauwelijks aanwezig. De reële groei van de besteedbare inkomens was voldoende om aan alle wensen tegemoet te komen.

Het prioriteitenvacuüm waarin de monumentenzorg had vertoefd, was in het midden van de jaren zeventig verdwenen.

Een tijd lang kon de monumentenzorg nog profiteren van de werkgelegenheidsgelden van het ministerie van Sociale Zaken, maar toen die wegvielen kwam de klap des te harder aan, doordat ook de subsidiegelden van CRM begonnen te dalen. Bij de verminderde economische groei blijkt het maatschappelijk draagvlak van de monumentenzorg zwakker te zijn dan van de meeste andere uitgavenposten. Een feit dat ook valt af te lezen uit stagnerende en zelfs dalende ledenaantallen van monumentenclubs. Hoewel veel andere uitgaven ook het slachtoffer zijn geworden van de bezuinigingen, is de monumentenzorg toch een van de weinige waarvan de begroting niet alleen reëel maar ook nominaal is gedaald. De kwetsbaarheid van de monumentenzorg wordt bovendien vergroot door de verhoudingsgewijs grote omvang van de monumentenbegroting binnen de

uitgaven van CRM: het is altijd makkelijker op één grote post te bezuinigen dan op veel kleintjes⁵⁾.

De redenen voor verandering

De monumentenzorg ontleent haar belang in de eerste plaats aan de argumenten van cultuurhistorische, esthetische en volkshuisvestingskundige aard. Wij zouden hier een ander – om met Vonhoff te spreken – „on-eigenlijk” argument willen benadrukken, namelijk de werkgelegenheid. Tijdens de bezuinigingen van het vorige kabinet is ongeveer 50 % (4000 arbeidsplaatsen) van de werkgelegenheid in deze sector verloren gegaan. Dat betekent dat als er meer subsidiegelden komen er evenredig meer werkgelegenheid wordt geschapen⁶⁾.

Bij ongewijzigd beleid komt er geen verandering in de huidige malaise waarin de monumen-

tenzorg zich bevindt. Het roer moet om. De vraag is echter, hoe ingrijpend moet die wijziging zijn. Uitgangspunt kan zijn dat de verandering moet passen binnen de bestaande wetgeving, met als argument dat een wetswijziging te lang op zich laat wachten, zodat ondertussen niets kan worden ondernomen. De problemen kunnen ook zo ingrijpend zijn, dat oplossingen niet binnen de bestaande wetgeving te vinden zijn. Het laatste lijkt aannemelijk, maar niets betoet de overheid om beide wegen te bewandelen⁷⁾.

Oplossingen

Een oplossing die op lange termijn effect heeft, moet zich niet beperken tot symptoombestrijding, maar uitgaan van de oorzaken van het probleem, namelijk de geringe draagkracht van de monumentenzorg. Om die draagkracht te vergroten moet in de eerste plaats de voorkeur

worden gegeven aan kleine woonhuisrestauraties.

Uit een door de gemeentelijke dienst monumentenzorg Amsterdam gehouden onderzoek in de Jordaan is namelijk gebleken, dat bij kleine restauraties in bijna alle gevallen de bewoners konden blijven zitten of na verbouwing weer konden terugkeren. Kleine restauraties maken het de monumentenzorg mogelijk het imago te doorbreken, dat er duur wordt gerestaureerd voor mensen met veel geld, en dat de zittende bewoners het veld moeten ruimen.

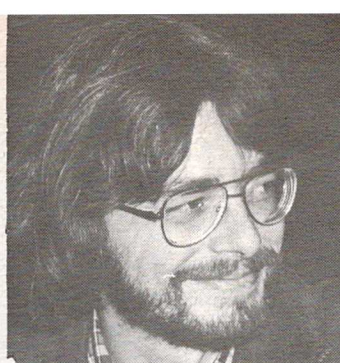
In de tweede plaats kan het vroegtijdig restaureren van kleine gebreken voorkomen dat er later voor veel geld een grote restauratie moet worden uitgevoerd, met alle nadelen die hierboven al zijn genoemd.

In de praktijk van het restaureren komt dat bijna onvermijdelijk neer op een werkwijze die nauw overeenkomt met die van de stadsvernieuwing. De reden daarvoor is dat dan voor de monumentenzorg het bouwkundig herstel en het belang van bewoners in evenwicht kan komen.

Tabel. De ontwikkeling van het restauratiebedrag per woonhuis, in duizenden gulden. Reëel = prijzen van 1974.

jaar	Amsterdam		overige gemeenten		totaal	
	lopend	reëel	lopend	reëel	lopend	reëel
1974	170	170	66	66	84	84
1975	185	161	57	50	82	71
1976	207	165	54	43	88	70
1977	397	294	70	52	336	101
1978	—	—	—	—	289	200
1979	—	—	—	—	147	91

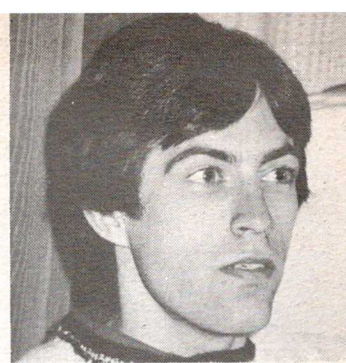
Bronnen: Jaarverslagen Rijksdienst voor de monumentenzorg en EIB.

drs. ir. A. Dreimuller

Het betrekken van de monumentenzorg in de stadsvernieuwing met een sterker accent dan vroeger op de belangen van bewoners en gebruikers lijkt de enige oplossing, om te voorkomen dat de zorg voor monumenten een maatschappelijk randverschijnsel wordt. De wijze waarop dat moet gebeuren, zal centraal moeten staan in de discussie die in de monumentenwereld zal worden gevoerd⁸⁾.

Een voorbeeld voor de discussie is Polen. Dat land verstaalt monumentenzorg niet zoals Nederland in een technische restauratie, maar gaat uit van het herstel van complete stadsdelen. Het proces wordt planmatig en decentraal opgezet en uitgevoerd⁹⁾. Zo wordt een volledige

drs. A. van Hooren

integratie van de monumentenzorg in de stadsvernieuwing nagestreefd. Een voorbeeld van een ander beleid zien we in Utrecht waar goedkope huren door onder andere zelfwerkzaamheid worden gerealiseerd¹⁰⁾. De Utrechtse praktijk leert dat het anders kan. Groeperingen buiten het ambtelijk apparaat blijken daarbij richtinggevend te zijn¹¹⁾.

Deze voorbeelden geven steun aan de opvatting dat de monumentenzorg effectiever kan werken en een groter draagvlak schept door te worden geïntegreerd in de stadsvernieuwing. De wijze van werken en het kwaliteitsniveau van de restauraties moeten dan worden afgestemd op de gebruikelijke praktijk in de stadsvernieuwing. De decentrale opzet in het kader van de stadsvernieuwing klinkt door in de nota van de KNOB¹²⁾. Volgens de opstellers zijn principiële veranderingen nodig.

De eerste keer dat wordt uitgegaan van de beperkte middelen en een realiseerbaar plan op tafel wordt gelegd is in het rapport over de restauratie en het onderhoud van molens¹³⁾. Op verschillende plaatsen wordt naar nieuwe wegen gezocht en — zoals uit het laatste jaarverslag blijkt — niet in de laatste plaats bij de Rijksdienst¹⁴⁾.

Noten

- 1) Zie R&O 1980, nr. 1 en R&O 1981 nr. 6.
- 2) Zie R&O 1981 nr. 1.
- 3) Zie R&O 1981 nr. 3.
- 4) Zie R&O 1980 nr. 12 en R&O 1981 nr. 2.
- 5) Zie R&O 1981 nr. 6.
- 6) Zie R&O 1981 nr. 4.
- 7) Zie R&O 1980 nr. 11.
- 8) Zie R&O 1981 nr. 10 en R&O 1981 nr. 7/8.
- 9) Zie R&O 1981 nr. 9.
- 10) Zie R&O 1981, nr. 5.
- 11) Het UMF kan niet zonder extra financiële steun. Komt die er niet dan zal het Fonds vóór 1990 geen wezenlijke bijdrage aan de stadsvernieuwing en de monumentenzorg meer kunnen leveren.
- 12) Zie R&O 1981 nr. 11.
- 13) Zie R&O 1981 nr. 12.
- 14) Zie R&O 1982 nr. 1.

